ב"ה

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ו ן ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנת העשרים

ב ה ר (תשכ"א)

פרק כ"ה
פסוקים כ"ד - ל"ד "גאולה"

א. שאלה כללית:

כ"ט: בית מושב עיר חומה:

חזקוני: כיון שהעיר מוקפת חומה, אין קרקע הבית עומד לזריעה לעולם, והקב"ה לא גזר להחזיר ביובל רק בקרקע שחירות האדם תלויה בו;
ד"א: סתם הקובה בית בעיר חומה לעולם הוא קובה, כי בבית אחרים אין אדם עשוי להתיישב יפה, ולעשות בו שרוב בניו, לפיכך סתב בו: "לא יצא ביובל". אבל שדה ובתי חצרים שאדם רגיל ליקח באריסות או בחכירות, כתוב בו "ויצא ביובל".

1) הסבר לפי זה - למה הבדילה התורה בין מכירת שדה למכירת בית?
(שים לב: ההבדל הוא גם בעניין החזרה לבעלים, גם בעניני אפשרות הגאולה!)

2) הסבר למה הבדילה התורה בין מכירת בתי ערי חומה ובין "בתי החצרים"?

ב. כ"ד: ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ.

רש"י ד"ה ובכל ארץ אחוזתכם.
לרבות בתים ועבד עברי. ודבר זה מפורש בקדושין בפרק ראשון (דף כ"א) ולפי פשוטו סמוך לפרשה שלאחריו, שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים, או הוא או קרובו, ואין הלוקח יכול לעכבה.

רשב"ם ד"ה: גאולה תתנו לארץ
אם ירצה המוכר לפדותה לפני היובל.

רמב"ן ד"ה: ובכל ארץ אחוזתכם
(אחרי הביאו דברי רש"י) ואינו נכון בעיני שיכלול בפרשת היובל "ובכל ארץ אחוזתכם תתנו גאולה" ויאמר בפרשה השביעית, כיצד (פ' כ"ה) "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו".
והנכון בעיני שיאמר "ובכל ארץ אחוזתכם" - הארץ אשר אני נותן לכם לאחוזה, תתנו הגאולה הזאת של היובל. ואמר "גאולה"; כמו (ישעיה מ"ח כ') "כי גאל ה' עבדו יעקב", שהוציא עבדו מיד המחזיקים בו. וכן (שמות ו' ו'): "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה". אף זה - תתנו גאולה לארץ, שאני רוצה לגאול ארצי מיד המחזיקים בה, שלא בתורה אני להם בחלק אחוזתם.
והרצך לומר כן, בעבור שאמר (למעלה פסוק כ"ג): "כי לי הארץ", והנה כל הארץ לו היא, לפיכך חזר ואמר שינהוג היובל בארץ אחוזתנו בלבד, לא בחוצה לארץ. ואמר "ובכל" שהיא מנהג בכל אחוזתנו גם בעבר הירדן ובכל מקום האחוזה, לא בארץ ה' אשר שם המקדש בלבד.

1) מה הקשי (או הקשיים) בפסוקנו שאותו רצה רש"י ליישב?
2) מה ההבדל בין שני פרושי רש"י
(א) בפרוש המלה גאולה
(ב) במפישת מקומו של הפסוק בפרקנו?
3) מהי בקורתו של הרמב"ן על פירוש רש"י?
4) האם חלה בקורת זו גם על פירוש הרשב"ם?
5) מה רצה הרמב"ן לחוכיח בעזרת הפסוקים מישעיה ומשמות?
6) היכול היה הרמב"ן גם להסתמך על הפסוק (ישעיה ג"ב ג') "חנם במכרתם ולא בכסף תגאלו"?
7) אל מי פונה מצות "תתנו" לפי דעת רש"י, אל מי לפי דעת הרשב"ם ו"ל מי לפי דעת הרמב"ן?
8) לשם מה מדגיש הרמב"ן "שאני רוצה לגאול ארצי" - מה רצה לנמק במלים אלה?
9) למי התכוון ב"מחזיקים בה שלא בתורה אני להם.."?

./.

(בהר תשכ"א)

ג. כ"ח: ושב אל אחוזתו.

<u>הבאור</u>: מכאן יש ללמוד שגאולת הקרובים איבו אלא מיד הלוקח, ועכשו שגאלו אותה היא תחת ידם, שהרי בגאולת הגאל לא אמר "ושב לאחוזתו". ולטעם "ושב לאחוזתו" לדעתי מלמדנו הענין כולו, שאע"פ שהוא עצמו מצא כדי גאולתו וגאל שדהו, אין לו רשות לגאול מיד לוקח זה ולמוכרה לאחר, אלא "ושב לאחוזתו" - צריך שישוב לאחוזתו, שלא בתנה לו התורה רשות לבטל המקח הראשון אלא כדי שישוב לאחוזתו, לא לחזור ולמכרה להרויח בכסף מקנתו, ולבד הקרוב גואל, אע"פ שאין המוכר שב לאחוזתו.
ועל כן אמר אם אין לאיש גואל, שוב לא תצא האחוזה מיד לוקח זה ליד לוקח שבי, אלא אפילו השיגה יד המוכר וגאל את אחוזתו, צריך שישוב לאחוזתו לא שימכרנה לאחר.

1) מה הקשי בפסוקנו שאותו רצה לייישב?

2) מה לדעתך מגמת דיני גאולה?

3) היכן יש למצוא בפסוקי פרקנו רמז למגמה זו?

ד. <u>שאלות בראב"ע</u>

1) כ"ד ד"ה ארץ אחוזתכם: שירשתם בארץ כבעז, גם בארץ האמורי

(א) מה קשה לו בפסוקנו?

(ב) למה התכוון בארץ האמורי ומפני איזו סיבות רצה למנענו?

2) כ"ט ד"ה ימים: שנה עד שוב הימים מקור רחוק וקיץ רחוק כאשר הלז, כי סופם שוב השמש למקומה והנה אנחנו צריכים לקבלה על שנה תמימה, אם לחמה, אם ללבנה אם למעוברת.

(א) היכן מציבו במקרא "ימים" בהוראה זו?

(ב) לשם מה מוסיף ראב"ע בסוף דבריו את הערתו "והנה אנחנו צריכים לדברי קבלה..."?

3) ל"א ד"ה גאולה תהיה לו: לכל בית ובית, כמו (הר' מ"ט כ"ב) "בבית צעדה על שכר" וכמו (ירמיהו ל"א י"ד): "על בניה כי איבנו".

(א) מה קשה לו?

xx(ב) הסבר: למה אין ראיתו מבראשית מ"ט ראיה ואיבה דומה כלל למקומנו?

4) ל"ג ד"ה גאולת עולם: בצחי. ובעבור שאמר "גאולת עולם" אמר "ואשר יגאל" - והטעם "אשר יקבה" ויש אומרים אפילו אם היה הגואל לוי.

xx(א) מה קשה לו בפסוקנו?

(ב) למה היה מוכרח לפרש מלת "ויגאל" כאן - ולא פרשה לפני כן בפ' כ"ה ולא בפ' ל', והלא בהקדמה לפרושו לתורה (הדרך החמישית") קבע:
"וכל מלה שתבקשבה - בפרוש המלה הראשונה תמצאנה, בפרוש 'שמקץ', תמצאנה בפסוק הראשון, ועל זה המשפט כל הלשון",
(= בדרך זו אלך בכל פרושי המלים)?

xxה. שאלות ודרוקים ברש"י:

1) כ"ט ד"ה והיתה גאולתו, של בית

xx (א) מה בא ליישב כאן, ומביין לו שכך הוא?

(ב) למה לא פרש את הכנוי גם למעלה בפ' כ"ה "ומצא כדי גאולתו"?

2) כ"ט ד"ה והיתה גאולתו: לפי שנאמר בשדה, שיכול לגאולה משתי שבים ואילך, כל זמן שיקצה, ובתוך שתי שבים ראשונות איבו יכול לגאלו הוצרך לפרש בזה שהוא חלוי (בהפך), שאם רצה לגאול בשבה ראשונה - גואלה, ולאחר מכן אין גואלה.

ר' ישראל איסרלין בספר "באורי מקרא"י על רש"י מקשה:
פשיטתא, שהוצרך לכתוב כאן שהוא בחלוף, כיון שהדין ממש איפכא, ומאי קשה לרש"י?

התוכל לתרץ קושייתו?

השאלות המסומנות x קשות והמסומנות xx קשות ביותר, יפתור כל-אחד לפי הבנתו.
שאלות וגם תשובות יש לשלוח לד"ר בחמה ליבוביץ, קריית משה, ירושלים